

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ для проведення атестації робочих місць за умовами праці

Методичні рекомендації розроблені у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України від 1 серпня 1992 року № 442. Вони визначають організацію роботи з проведення атестації робочих місць, оцінку умов праці та реалізацію прав працюючих на пільги і компенсації в залежності від шкідливих та небезпечних виробничих факторів.

Результати атестації за умовами праці (надалі – атестація) є основою для вирішення питань надання пенсій за віком на пільгових умовах у відповідності до Закону України «Про пенсійне забезпечення», інших пільг та компенсацій, а також розробки та реалізації організаційних, технічних, економічних та соціальних заходів колективного договору з покращення умов трудової діяльності.

Атестація проводиться на підприємствах, в організаціях, установах (надалі – підприємства) незалежно від форм власності та господарювання, де технологічний процес, використовуване обладнання, сировина та матеріали є потенційними джерелами шкідливих і небезпечних виробничих факторів, які можуть негативно впливати на стан здоров'я працівників, а також на їх нащадків як тепер, так і в майбутньому.

Основні терміни та визначення, використовувані в методичних рекомендаціях, приведені в додатку № 1.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Основна мета атестації полягає в регулюванні відносин між власником або уповноваженим їх органом та працівниками в області реалізації прав на здорові та безпечні умови праці, пільгове пенсійне забезпечення, пільги та компенсації за роботу в несприятливих умовах праці.

1.2. Правовою основою для проведення атестації є діючі законодавчі та нормативні акти з питань охорони і гігієни праці, списки виробництв, робіт, професій і посад, які дають право на пільгове пенсійне забезпечення та інші пільги і компенсації в залежності від умов праці.

1.3. **Атестації підлягають робочі місця, на яких технологічний процес, обладнання, використовувана сировина, матеріали можуть бути потенційними джерелами шкідливих та небезпечних факторів.** Для виробництв, робіт, професій та посад, для яких в Списках № 1 і № 2 передбачені показники умов праці, атестацію проводять лише за цими показниками.

1.4. Атестація робочих місць передбачає:

виявлення на робочому місці шкідливих і небезпечних виробничих факторів та причин їх виникнення;
дослідження санітарно-гігієнічних факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу на робочому місці;

комплексну оцінку факторів виробничого середовища і характеру праці у відповідності їх до вимог стандартів, санітарних норм та правил;

обґрунтування віднесення робочого місця до відповідної категорії шкідливих умов праці;

підтвердження (встановлення) права працівників на пільгове пенсійне забезпечення, додаткову відпустку, скорочений робочий день, інші пільги та компенсації в залежності від умов праці;

перевірку правильності застосування списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, які дають право на пільгове пенсійне забезпечення;

вирішення спорів, які можуть виникати між юридичними особами та громадянами (працівниками) відносно умов праці, пільг та компенсацій;

розроблення комплексу заходів з оптимізації рівня гігієни і безпеки, характеру праці та оздоровлення працюючих;

вивчення відповідності умов праці рівню розвитку техніки та технології, вдосконалення порядку та умов встановлення і призначення пільг та компенсацій.

1.5. Періодичність атестації встановлюється підприємством в колективному договорі, але не рідше одного разу в 5 років.

Відповідальність за своєчасне та якісне проведення атестації покладається на керівника (власника) підприємства, організації.

1.6. Санітарно-гігієнічні дослідження факторів виробничого середовища та трудового процесу проводять санітарні лабораторії підприємств і організацій, науково-дослідних та спеціалізованих організацій, атестованих органами Держстандарту і Міністерства охорони здоров'я за списками, погодженими з органами Державної експертизи умов праці, а також на договірній основі – лабораторії територіальних санітарно-епідеміологічних станцій.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З АТЕСТАЦІЇ

2.1. Для організації та проведення атестації керівник підприємства видає наказ, в якому:

визначає основу та завдання атестації;

затверджує склад, голову та секретаря постійно діючої атестаційної комісії, визначає її повноваження, у випадку необхідності – склад цехових (структурних) атестаційних комісій;

встановлює терміни та графіки проведення підготовчих робіт в структурних підрозділах підприємства;

визначає взаємодію із зацікавленими державними органами та громадськими організаціями (експертизою умов праці, санітарно-епідеміологічною службою);

визначає проектні, науково-дослідні установи для науково-технічної оцінки умов праці та участі в розробленні заходів з усунення шкідливих виробничих факторів.

2.2. В склад атестаційної комісії рекомендується включати головних спеціалістів, працівників відділу кадрів, праці і заробітної плати, охорони праці, органів охорони здоров'я підприємства, представників громадських організацій.

2.3. Атестаційна комісія:

здійснює організаційне, методичне керівництво та контроль за проведенням роботи на всіх етапах;

формує всю необхідну правову і нормативно-довідкову базу та організує її вивчення,;

визначає та залучає у встановленому порядку необхідні організації до виконання спеціальних робіт;

організовує виготовлення планів розміщення обладнання по кожному підрозділу з врахуванням його експлікації, визначає межі робочих місць (робочих зон) і присвоює їх відповідний номер;

складає перелік робочих місць, які підлягають атестації;

порівнює застосовуваний технологічний процес, склад обладнання, використовувану сировину та матеріали з передбаченими в проектах;

визначає об'єм досліджень шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища і організовує ці дослідження;

прогнозує та виявляє утворення шкідливих та небезпечних факторів на робочих місцях;

встановлює на основі Єдиного тарифно-кваліфікаційного довідника (ЄТКД) відповідність назв професій та посад, зайнятих на цих робочих місцях, характеру фактично виконуваних робіт. У випадку відхилення назва професії (посади) приводиться у відповідність з ЄТКД за фактично виконуваною роботою;

складає «Карту умов праці» (в подальшому – Карта) на кожне обліковане робоче місце або групу аналогічних робочих місць (додаток № 2);

проводить атестацію і складає перелік робочих місць, виробництв, професій та посад з несприятливими умовами праці;

уточнює діючі та вносить пропозиції на встановлення пільг і компенсацій в залежності від умов праці, визначає витрати на дані цілі;

розробляє заходи щодо покращання умов праці та оздоровленню працівників;

виконує свої функції до призначення нового складу комісії при позачерговій атестації.

3. ВИВЧЕННЯ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЧОГО СЕРЕДОВИЩА І ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ

3.1. Під час вивчення необхідно визначити:

характерні для конкретного робочого місця виробничі фактори, які підлягають лабораторним дослідженням (гр. 2 Карти);

нормативне значення (ГДК, ГДР) параметрів, факторів виробничого середовища і трудового процесу, використовуючи систему стандартів безпеки праці, санітарні норми і правила, інші регламенти (гр. 4 Карти);

фактичне значення факторів виробничого середовища і трудового процесу шляхом лабораторних досліджень чи розрахунків (гр. 5 Карти).

3.2. Лабораторні та інструментальні дослідження проводяться у відповідності до положень ГОСТ 1.25-76 «ГСС Методологічне забезпечення. Основні положення», ГОСТ 12.0.005-84 «ССБП Метрологічне забезпечення в області безпеки праці. Основні положення», стандартів Державної системи забезпечення єдності вимірювань (ДСВ), системи стандартів безпеки праці (ССБП), методологічних вказівок, затверджених Міністерством охорони здоров'я.

3.3. Прибори та обладнання для вимірювань повинні відповідати метрологічним вимогам та підлягати перевірці у встановлені терміни.

3.4. Лабораторно-інструментальні дослідження фізичних, хімічних біологічних, визначення психофізичних факторів проводяться у процесі роботи в характерних (типових) виробничих умовах, при справних та ефективно діючих засобах колективного та індивідуального захисту.

3.5. Результати вимірювань (визначень) показників шкідливих та небезпечних виробничих факторів оформляють протоколами за формами, що передбачені ГОСТом або затвердженими Міністерством охорони здоров'я України, і заносяться в Карту (гр. 5).

3.6. Визначається тривалість (відсоток від тривалості зміни) дії виробничого фактору (гр. 9 Карти).

4. ГІГІЄНИЧНА ОЦІНКА УМОВ ПРАЦІ

4.1. Оцінка результатів лабораторних досліджень, інструментальних вимірювань проводиться шляхом порівняння фактично визначеного значення з нормативним (регламентованим). При цьому шум та вібрація оцінюються за еквівалентним рівнем.

4.2. Ступінь шкідливості та небезпечності кожного фактору виробничого середовища та трудового процесу (гр. 6, 7, 8 Карти) тільки III класу визначається за критеріями, встановленими гігієнічною класифікацією праці № 4137-86 (додаток № 3).

4.3. При наявності в повітрі робочої зони двох і більше шкідливих речовин різноспрямованої дії кожену із них вважати самостійним фактором, який підлягає кількісній оцінці.

При наявності в повітрі робочої зони двох і більше шкідливих речовин односпрямованої дії відношення фактичних концентрацій кожного із них до встановлених для них ГДК підсумовуються. Якщо сума відношень перевищує одиницю, то ступінь шкідливості даної групи речовин визначається виходячи з величини цього перевищення з урахуванням класу небезпеки найбільш токсичної речовини групи, а вся група оцінюється як одна речовина.

Концентрація шкідливих речовин односпрямованої дії визначається за ГОСТ 12.1.005-88.

4.4. Оцінка умов праці при наявності двох і більше шкідливих і небезпечних виробничих факторів здійснюється за найвищим класом та ступенем.

5. ОЦІНКА ТЕХНІЧНОГО І ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РІВНЯ РОБОЧОГО МІСЦЯ

5.1. Оцінка технічного рівня робочого місця проводиться шляхом аналізу:

відповідності технологічного процесу, споруд і будівель – проектам, обладнання – нормативно-технічній документації, а також характеру та об'єму виконуваних робіт, оптимальності технологічних режимів;

технологічної озброєності робочого місця (наявності технологічного озброєння та інструменту, контрольно-вимірювальних приладів та їх технічного стану, забезпеченості робочого місця підйомно-транспортними засобами);

відповідності технологічного процесу, обладнання, інструменту та засобів контролю вимогам стандартів безпеки та охорони праці;

впливу технологічного процесу, що має місце на інших робочих місцях.

5.2. При оцінці організаційного рівня робочого місця аналізується:

раціональність планування (відповідність площі робочого місця нормам технологічного проектування та раціонального розміщення обладнання і оснащення), а також відповідність його стандартам безпеки, санітарним нормам і правилам;

забезпеченість працівників спецодягом та спецвзуттям, засобами індивідуального і колективного захисту та відповідність їх стандартам безпеки праці і встановленим нормам;

організація роботи захисних споруд, пристроїв, контрольних приладів.

6. АТЕСТАЦІЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ

6.1. Робоче місце за умовами праці оцінюється з урахуванням впливу на працівників усіх факторів виробничого середовища та трудового процесу, передбачених гігієнічною класифікацією праці (розділ I Карти), факторів технічного та організаційного рівня умов праці (розділ II Карти), ступені ризику пошкодження здоров'я.

6.2. На основі комплексної оцінки робочої місця відносять до одного із видів умов праці:

з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці;

з шкідливими і важкими умовами праці;

з шкідливими умовами праці і заносять в розділ III Карти.

6.3. Право на пенсію на пільгових умовах визначається за показниками, які наведені в додатку № 4, інші пільги та компенсації, в залежності від умов праці, – згідно чинних на сьогодні законодавчих актів.

6.4. За оцінку умов праці керівників та спеціалістів береться оцінка умов праці працівників, якими вони керують, якщо вони зайняті виконанням робіт в умовах, передбачених в списках № 1 і № 2 для їх підлеглих на протязі повного робочого дня.

Під повним робочим днем слід розуміти виконання робіт, передбачених списками протягом не менше 80 відсотків робочого часу, яке повинно підтверджуватися відповідними документами.

6.5. За результатами атестації визначаються невідкладні заходи з покращання умов та безпеки праці, для розроблення і впровадження яких не потрібно залучати сторонні організації та спеціалістів (розділ IV карти).

З результатами атестації ознайомлюють працівників, зайнятих на атестованому робочому місці, карту підписують голова та члени комісії.

6.7. За результатами атестації складається перелік:

робочих місць, виробництв, робіт, професій і посад, працівникам яких підтверджено право на пільги та компенсації, передбачені законодавством;

робочих місць, виробництв, робіт, професій і посад, працівникам яких пропонується встановити пільги та компенсації за рахунок коштів підприємства відповідно ст. 26 Закону України "Про підприємство" та ст. 13 Закону України "Про пенсійне забезпечення";

робочих місць з несприятливими умовами праці, на яких необхідно здійснити першочергові заходи по їх покращанню.

6.8. Перелік робочих місць, виробництв, робіт, професій і посад, працівникам яких підтверджено право на пільги та компенсації, зокрема на пільгове пенсійне забезпечення, передбачене законодавством, підписує голова комісії за погодженням з профспілковим комітетом. Він затверджується наказом по підприємству, організації та зберігається протягом 50 років. Витяги із наказу додаються до трудової книжки працівників, професії та посади яких внесені в перелік.

6.9. Матеріали атестації робочих місць є документами суворої звітності і зберігаються на підприємстві протягом терміну, передбаченого пунктом 6.8.

Додаток № 1

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Атестація робочих місць за умовами праці	Комплексна оцінка всіх факторів виробничого середовища та трудового процесу, супутніх соціально-економічних факторів, які впливають на здоров'я та працездатність працівників в процесі трудової діяльності
Безпека праці	Стан умов праці, при якому виключена дія на працюючих небезпечних та шкідливих виробничих факторів. ГОСТ 12.0.002-80
Важкість праці	Характеристика трудового процесу, яка показує переважаюче навантаження на опорно-руховий апарат та функціональні системи (серцево-судинну, дихальну та інші), які забезпечують його діяльність. Гігієнічна класифікація праці № 4137-86
Гранично-допустимий рівень (ГДР) фактору виробничого	Рівень виробничого фактору, дія якого при роботі встановленої тривалості за час всього трудового стажу не приводить до травми, захворювання або відхилення у стані здоров'я в процесі роботи або у віддаленні періоди життя теперішнього та наступних поколінь. ГОСТ 12.1.002-88
Гранично-допустима концентрація (ГДК)	Концентрація, яка при щоденній (крім вихідних днів) роботі на протязі 8 год. або іншої тривалості, але не більше 41 год. на тиждень, за час усього робочого стажу не може викликати захворювань або відхилень в стані здоров'я, які визначаються сучасними методами досліджень в процесі роботи або у віддаленні періоди життя теперішнього та наступних поколінь. ГОСТ 12.1.002-88
Допустимий рівень виробничого фактору	Рівень виробничого фактору, дія якого при роботі встановленої тривалості за час всього трудового стажу не призводить до травми або захворювання, але може викликати періодичні та швидкоплинні суб'єктивні неприємні відчуття, зміну функціонального стану організму, які не виходять за рамки фізіологічної пристосувальності можливості. ГОСТ 12.4.113-82
Допустимі умови і характер праці	Умови і характер праці, при яких рівень небезпечних та шкідливих виробничих факторів не перевищує встановлені гігієнічні нормативи на робочих місцях, а можливі функціональні зміни, викликані трудовим процесом, зникають за час регламентованого відпочинку на протязі робочого дня або домашнього відпочинку до початку наступної зміни і не викликає негативного впливу в близькому та віддаленому періоді на стан здоров'я працівників та на їх потомство. Гігієнічна класифікація праці № 4137-86
Карта праці	Документ, в якому поміщаються кількісні та якісні характеристики факторів виробничого середовища і трудового процесу, гігієнічна оцінка умов праці, рекомендації щодо їх покращання, запропоновані пільги та компенсації
Мікроклімат виробничих приміщень	Метеорологічні умови внутрішнього середовища цих приміщень, які визначаються впливом на організм людини поєднання температури, вологості, швидкості руху повітря та теплового випромінювання. ГОСТ 12.1.005-88
Напруженість праці	Характеристика трудового процесу, яка відображає переважне навантаження на центральну

	нервову систему. Гігієнічна класифікація праці № 4137-86
Непостійне робоче місце	Місце, на якому працівник знаходиться меншу частину (менше 50 % або менше 2 год. безперервно) свого робочого часу ГОСТ 12.1.005-88
Небезпечний виробничий фактор	Виробничий фактор, дія якого на працівника при певних умовах призводить до травми або раптового різкого погіршення здоров'я. ГОСТ 12.0.002-80
Оптимальні умови та характер праці	Умови і характер праці, при яких виключений негативний вплив на здоров'я працівників небезпечних та шкідливих виробничих факторів (відсутність або відповідність рівням, прийнятих як безпечні для населення), складаються передумови для збереження високого рівня працездатності. Гігієнічна класифікація праці № 4137-86
Охорона праці	Це діюча на основі відповідних законодавчих та інших нормативних актів система соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів та засобів, які забезпечують збереження здоров'я та працездатності людини в процесі праці
Постійне робоче місце	Місце, на якому працівник знаходиться більшу частину робочого часу (більше 50 % або 2 год. безперервно). Якщо при цьому робота здійснюється в різних пунктах робочої зони, постійним робочим місцем вважається вся робоча зона. ГОСТ 12.1.005-88
Працездатність	Здатність людини до активної діяльності, яка характеризується можливістю виконання роботи і функціональним станом організму в процесі роботи ("фізіологічно цінної" роботи). ГОСТ 12.4.061-88
Робоче місце	Місце постійного або тимчасового перебування працівника в процесі трудової діяльності. ГОСТ 12.1.005-88
Робоча зона	Простір, обмежений по висоті до 2 м над рівнем підлоги або майданчика, на якому знаходиться місце постійного або непостійного (тимчасового) перебування працівників. ГОСТ 12.1.005-88
Засіб індивідуального захисту	Засіб, який використовується для захисту одного працівника. ГОСТ 12.0.002-80
Засіб колективного захисту	Засіб, який використовується для одночасного захисту двох і більше працівників. ГОСТ 12.0.002-80
Умови праці	Сукупність факторів виробничого середовища, які впливають на здоров'я та працездатність людини в процесі праці. ГОСТ 605.74
Шкідлива речовина	Речовина, яка при контакті з організмом людини у випадку порушення вимог безпеки може викликати виробничі травми, професійні захворювання або відхилення в стані здоров'я, які визначаються сучасними методами як в процесі роботи, так і в віддалені періоди життя сучасного і наступних поколінь. ГОСТ 12.1.007-76
Шкідливий виробничий фактор	Виробничий фактор, вплив якого на працівника при визначених умовах призводить до захворювання або зниження працездатності. Примітка: В залежності від рівня та тривалості дії шкідливий виробничий фактор може стати небезпечним. ГОСТ 12.0.002-80
Шкідливі та небезпечні умови і характер праці	Умови та характер праці, при яких внаслідок порушення санітарних норм і правил можливий вплив небезпечних та шкідливих факторів виробничого середовища в розмірах, які перевищують гігієнічні нормативи, і психофізіологічні фактори трудової діяльності, які викликають функціональні зміни в організмі та можуть привести до стійкого зниження працездатності або порушення здоров'я працівників. Гігієнічна класифікація праці № 4137-86

12.	Важкість праці								
	Динамічна робота:								
	- потужність зовнішньої роботи за участю м'язів нижніх кінцівок та тулуба								
	- те саме при роботі з переважною участю м'язів плечового поясу								
	- маса підняття та переміщення вантажу, кг								
	- дрібні стереотипні рухи кистей та пальців рук (кількість за зміну)								
	Статистичне навантаження:								
	- величина навантаження за зміну (кг.с) при утримуванні вантажу:								
	- однією рукою								
	- двома руками								
13.	Робоча поза								
	Нахили тулуба, переміщення в просторі (переходи, обумовлені технологічним процесом)								
14.	Напруженість праці								
	Увага:								
	- тривалість зосередження (% до тривалості зміни)								
	- частота сигналів в середньому за годину								
	Напруженість аналізаторних функцій:								
	- зору (категорія зорових робіт за СніП 11-4-79)								
	- слуху (при виробничій потребі сприйняття мови або диференційованих сигналів)								
	Емоційна та інтелектуальна напруженість								
	Одноманітність:								
	- кількість елементів у багаторазово повторювальних операціях								
- тривалість виконання повторюваних операцій, с									
- час спостереження за ходом виробничого процесу без активних дій (в % до тривалості зміни)									
15.	Змінність								
Кількість факторів									

I. Гігієнічна оцінка умов праці

II. Оцінка технічного і організаційних рівнів

III. Атестація робочого місця

IV. Рекомендації щодо покращання умов праці, їх економічне обґрунтування

V. Пільги та компенсації

	Діючі	Запропоновані	Витрати, крб.,
1	2	3	4
Пенсійне забезпечення			
Доплати			
Додаткові відпустки			
Інші			

Голова атестаційної комісії _____

Члени атестаційної комісії _____

З атестацією ознайомлені _____

Додаток № 3

КРИТЕРІЇ УМОВ ПРАЦІ

Витяг із класифікації умов праці та характеру праці за ступенями шкідливості і небезпечності, важкості та напруженості*

№ п/п	Фактор	III клас: шкідливі і небезпечні умови праці та характер праці		
		I ступінь	II ступінь	III ступінь
1	2	3	4	5
1.	Шкідливі хімічні речовини:	Перевищення ГДК		
	1-й клас безпеки	До 2 разів	2,1- 4 разів	> 4 разів
	2-й клас безпеки	До 3 разів	3,1-5 разів	> 5 разів
	3-4-й клас безпеки	До 4 разів	4,1-6 разів	> 6 разів
2.	Пил переважно фіброгенної дії	Перевищення ГДК		
		До 2 разів	2,1-5 разів	> 5 разів
3.	Вібрація (загальна та локальна)	Перевищення ГДК		
		До 3 дБ	3,1-6 дБ	> 6 дБ
4.	Шум	Перевищення ГДК		
		До 10 дБА	10-15 дБА	> 15 дБА
5.	Інфразвук	Вище ГДР	-	-
6.	Ультразвук	Вище ГДР	-	-
7.	Неіонізуюче випромінювання:			
	радіочастотний діапазон	Вище ГДР	-	-
	діапазон промислової частоти	Вище ГДР	-	-
	оптичний діапазон (лазерне випромінювання)	Вище ГДР	-	-
8.	Мікроклімат в приміщенні:			
	температура повітря, °С	Вище гранично допустимих значень в теплий період або нижче мінімально допустимих значень в холодний період:		
		до 4 °С	4,1-8 °С	Вище 8 °С
	швидкість руху повітря, м/с	Вище рівнів допустимих величин в холодний і теплий періоди року або нижче мінімально допустимих в теплий період року:		
		До 3 раз	Більше 3 разів	-
	відносна вологість повітря, %	Перевищення рівнів допустимих санітарними нормативами в теплий період року:		
	до 25 %	Більше 25 %	-	
	інфрачервоне випромінювання, Вт/м ²	141-350	351-2800	Вище 2800
9.	Температура зовнішнього (при роботі на відкритому повітрі), °С:			
	влітку	До 32 °С	32,1-40 °С	Вище 40 °С
	взимку	-(10-14)	-(15-20)	Нижче -20
10.	Атмосферний тиск:			
	підвищений, атм	1,3-1,8	1,9-3,1	> 3
	понижений (метрів над рівнем моря)	1100-2000	2100-4000	Вище 4000
11.	Біологічні фактори			
	Мікроорганізми:	Перевищення ГДК		
	1-й клас безпеки	До 2 разів	2,1-4 разів	> 4

	2-й клас небезпеки		До 3 разів	3,1-6 разів	> 6
	3-4-й клас небезпеки		До 5 разів	5,1-10 разів	> 10
	Білкові препарати:		Перевищення ГДК		
	1-й клас небезпеки		До 3 разів	3,1-5 разів	> 5
	2-й клас небезпеки		До 5 разів	5,1-10 разів	> 10
	3-4-й клас небезпеки		До 10 разів	10,1-20 разів	> 20
	Природні компоненти організму (амінокислоти, вітаміни та ін.):		Перевищення ГДК		
	1-й клас небезпеки		До 5 разів	5,1-10 разів	> 10
	2-й клас небезпеки		До 7 разів	7,1-15 разів	> 15
	3-4-й клас небезпеки		До 10 разів	10,1-20 разів	> 20
12.	Важкість праці:				
	динамічна робота:				
	Потужність зовнішньої роботи, Вт, при роботі за участю м'язів нижніх кінцівок та тулуба	Чол.	> 90	-	-
		Жін.	> 63	-	-
	Те саме при роботі з переважною участю м'язів плечового поясу	Чол.	> 45	-	-
		Жін.	>30,5	-	-
	Маса піднімання та переміщення вантажу, кг	Чол.	31-35	-	-
		Жін.	11-15	-	-
	Дрібні стереотипні рухи кистей і пальців рук, кількість за зміну		40001-60000	60001-80000	>80 000
	Статистичне навантаження величина навантаження за зміну (кг. с.) при утримуванні вантажу:				
	однією рукою		43001-97000	Більше 97000	-
	двома руками		97001-208000	Більше 208000	-
	За участю м'язів тулуба та ніг		130001-260000	Більше 260000	-
	Робоча поза		Перебування в нахиленому положенні до 30° 26-50 % тривалості зміни	Перебування в нахиленому положенні до 30° більше тривалості зміни	-
			Перебування у вимушеній позі (на колінах, на почіпки и т. п.) до 25 % тривалості зміни	Перебування у вимушеній позі (на колінах, на почіпки и т. п.) більше 25 % тривалості зміни	-
	Нахили тулуба		Вимушені нахили більше 30° 101-300 раз за зміну	Вимушені нахили більше 30° 300 раз за зміну	-
	Переміщення в просторі (переходи, обумовлені технологічним процесом)		10,1-17 км за зміну	Більше 17 км за зміну	-
13.	Напруженість праці				
	Увага:				
	Тривалість зосередження (% до тривалості зміни)		Більше 75	-	-
	Частота сигналів у середньому за годину		Більше 300	-	-
	Напруженість аналізаторних функцій:				
	зір (категорія зорових робіт за СНіП 11 -4-79)		Високо точна	Особливо точна із застосуванням оптичних приладів	-
	слух (при виробничій потребі сприйняття мови або диференційованих сигналів)		Розбірливість слів і сигналів < 70 %	-	-
	Емоційна та інтелектуальна напруженість		Вирішення важких завдань в умовах дефіциту часу та з підвищеною небезпечкою	Особистий ризик, небезпека, відповідальність за безпеку інших осіб	-
	Одноманітність:				

	кількість елементів у багатократно повторювальній операції	3-2	-	-
	тривалість виконання повторювальних операцій, с	19	-	-
	час спостереження за ходом виробничого процесу без активних дій (% до тривалості зміни)	96 і більше	-	-
14.	Змінність	Нерегулярна змінність з роботою в нічну зміну	-	-

Додаток № 4

ПОКАЗНИКИ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЧОГО СЕРЕДОВИЩА, ВАЖКОСТІ ТА НАПРУЖЕНОСТІ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПРАВА НА ПІЛЬГОВЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Право на пенсію за віком на пільгових умовах підтверджується при наявності на робочому місці шкідливих та небезпечних виробничих факторів III класу умов і характеру праці.

За Списком № 1:

- 1) не менше двох факторів 3-ї ступені відхилення від норм;
або
- 2) одного фактору 3-ї ступені та трьох факторів 1-ї чи 2-ї ступені відхилення від норм;
або
- 3) чотирьох факторів 2-ї ступені відхилення від норм;
або
- 4) наявності в повітрі робочої зони хімічних речовин гостронаправленої дії 1-го чи 2-го класу небезпеки.

За Списком № 2:

- 1) одного фактору 3-ї ступені відхилення від норм;
або
  - 2) трьох факторів 1-ї, 2-ї ступені відхилення від норм;
або
  - 3) чотирьох факторів 1-ї ступені відхилення від норм.
2. Орієнтовні показники можуть бути застосовані при встановленні дострокових пенсій за рахунок коштів підприємств.

Примітка: дані показники розроблені на основі «Гігієнічної класифікації праці», апробовані на підприємствах різних галузей народного господарства.

Міністр праці
М. КАСКЕВИЧ

Головний державний лікар України
В. МАРІЄВСЬКИЙ